

А. І. Мокій, А. М. Гуменюк, Д. А. Антонюк

Інноваційний розвиток депресивних субрегіонів, малих міст і сільських поселень

Проаналізовано зміст, специфіку та критерії депресивності субрегіонів, малих міст і сільських поселень. Досліджено динаміку зміни депресивності деяких західних і східних областей України. Запропоновано інноваційний шлях розвитку депресивних територій на основі формування відповідної інноваційної інфраструктури та конкретного інструментарію.

Ключові слова: депресивні території, сільські поселення, інновації, інноваційний розвиток, інноваційна інфраструктура, академічний бізнес-інкубатор.

Значна асиметрія за рівнем соціально-економічного розвитку між регіонами України, окремими районами, містами та сільськими поселеннями обумовлює необхідність впровадження інноваційних фінансових, організаційних та інфраструктурних механізмів посилення їх позицій і усунення диспропорцій. Особливо це стосується так званих депресивних територій, які характеризуються високим рівнем безробіття, низькими показниками промислового виробництва та розвитку соціальної інфраструктури. Постає необхідність перегляду стратегії їх розвитку на основі використання інноваційних інструментів.

Питанням регіонального розвитку, зокрема теоретичним і прикладним аспектам функціонування депресивних регіонів присвячені роботи українських вчених: П. Беленького, П. Бубенка, З. Варналія, З. Герасимчук, Ф. Заставного, А. Кузнецова, М. Карліна, В. Соловйова, Д. Стеценка й інших. Незважаючи на значну кількість публікацій за цією тематикою, проблеми розвитку депресивних територій, особливо сільських поселень, в частині використання конкретних інноваційних інструментів не знайшли широкого відображення у наукових працях. Слід зазначити, що спостерігається негативна тенденція нерівномірності розвитку регіонів в частині інноваційної діяльності (табл. 1), рівня життя населення, а також наявності значних міжрегіональних диспропорцій.

Науковцями та практиками запропоновані деякі шляхи подолання цієї проблеми в частині: формування «опорних регіонів», в яких концентруються всі ресурси, з подальшим посиленням інноваційної активності в інших регіонах [2]; надання певним регіонам статусу ресурсних зон загальнонаціонального значення [3, с. 385]; створення територій пріоритетного розвитку [4] тощо.

© А. І. Мокій, А. М. Гуменюк, Д. А. Антонюк, 2013.

Відсутність у вчених і державних управлінців досвіду вирішення регіональних проблем депресивних територій стало причиною того, що до сьогодні багато аспектів фінансового, організаційного, інфраструктурного забезпечення їх інноваційного розвитку залишаються маловивченими. Відомі спроби запровадження форсайта (процес активного пізнання майбутнього і створення бачення середньострокової і довгострокової перспективи, націлений на прийняття актуальних рішень і мобілізацію об'єднаних зусиль) в систему стратегічного управління інноваційним розвитком депресивних територій як методологічного інструменту виявлення нових технологічних можливостей та їхньої оцінки [5]. Інструментарій управління інноваційним розвитком, на думку авторів, повинен включати регіональну економічну, кластерну політику, полюси конкурентоспроможності (інноваційні кластери) та інноваційний форсайт. Однак неефективність державних програм подолання депресивності, неузгодженість в діючому бюджетному процесі галузевих та регіональних інтересів [6] посилює проблематику дослідження. Недостатність вивчення та невирішеність питання інноваційного розвитку депресивних територій свідчить про актуальність тематики дослідження та формують мету роботи.

Мета статті. Розроблення теоретичних засад і практичних рекомендацій інноваційного розвитку депресивних територій (субрегіонів, міст, сільських поселень). Для досягнення поставленої мети поставлено такі задачі:

- проаналізувати зміст, специфіку та критерії депресивності територій;
- дослідити динаміку змін депресивності деяких західних і східних областей України;
- обґрунтувати інноваційний шлях розвитку депресивних територій;
- розкрити напрями функціонування існуючої інноваційної інфраструктури регіонів України;
- рекомендувати конкретні інструменти інноваційного розвитку депресивних територій.

Для розуміння сутності дефініції депресивна територія доцільно визначити критерії, яким вона відповідає. Згідно структурної побудови проблемних регіонів А. Гранберга [7] виділяють:

1. Відсталі регіони, що традиційно мають низький рівень якості життя порівняно з рештою регіонів країни, основними їх ознаками є: низька господарська активність, малодиверсифікована галузева структура промислового виробництва, значне відставання від більшості регіонів за рівнем нагромадженого виробничого потенціалу, відносно нерозвинений науково-технічний потенціал та інфраструктура, у тому числі транспортна освоєність території, соціальна сфера.

Таблиця 1

Показники інвестиційно-інноваційної активності та економічного зростання областей України, станом на 2009 р. [1]

Області	Обсяг ВРП у розрахунку на одну особу, тис. грн.	Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол. США	Обсяг внутрішніх поточних витрат на наукові та науково-технічні роботи, виконані організаціями, у розрахунку на одну особу, грн.	Обсяг витрат на інноваційну діяльність у розрахунку на одну особу, грн.	Вирвадження протесивних технологічних процесів у промисловості, од. у розрахунку на 1 тис. осіб	Освоєння нових видів продукції у промисловості, од. у розрахунку на 1 тис. осіб	Отримано охоронних документів на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), од. у розрахунку на 1 тис. осіб
АР Крим	13,9	367,0	67,7	66,0	23,9	23,4	68,6
Вінницька	12,1	107,1	25,1	203,0	41,6	49,4	199,4
Волинська	11,8	318,1	19,6	439,0	8,7	29,9	55,0
Дніпропетровська	27,7	837,0	196,5	359,5	14,8	30,8	197,7
Донецька	23,1	369,0	81,8	177,3	16,4	29,3	140,0
Житомирська	11,4	166,9	11,9	34,5	13,9	12,4	24,0
Закарпатська	10,1	286,0	17,1	31,6	7,2	8,8	46,6
Запорізька	20,6	480,3	221,2	90,0	73,6	72,5	146,6
Івано-Франківська	12,5	446,9	39,7	350,8	24,6	216,5	150,6
Київська	21,8	876,9	101,3	89,8	16,8	43,4	49,8
Кіровоградська	13,1	65,0	28,7	49,3	25,3	67,2	89,6
Луганська	16,6	249,4	40,8	47,6	6,0	13,3	90,9
Львівська	14,1	439,0	106,6	82,7	21,9	59,5	140,2

Продовження табл. 1

Області	Обсяг ВРІ у розрахунку на одну особу, тис. грн.	Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол. США	Обсяг витрат на наукові та науково-технічні роботи, виконані власними силами наукових організацій, у розрахунку на одну особу, грн.	Обсяг витрат на інноваційну діяльність у розрахунку на одну особу, грн.	Впровадження прорисвиних технологічних процесів у промисловості, од. у розрахунку на 1 тис. осіб	Освоєння нових видів продукції у промисловості, од. у розрахунку на 1 тис. осіб	Документи на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки), од. у
Миколаївська	17,1	145,1	208,8	356,5	24,3	36,8	111,2
Одеська	20,3	438,2	75,0	79,3	10,9	19,2	162,2
Полтавська	22,3	297,5	29,8	88,1	18,5	75,4	131,7
Рівненська	11,7	239,5	9,7	18,4	7,0	19,1	58,2
Сумська	13,6	191,9	88,1	61,2	65,9	216,2	66,7
Тернопільська	10,2	61,1	12,5	44,5	8,2	66,8	136,3
Харківська	21,2	744,4	472,9	158,0	273,1	70,8	336,8
Херсонська	12,3	164,9	27,8	81,9	16,4	101,9	88,2
Хмельницька	11,8	164,6	4,6	809,6	10,4	10,4	61,1
Черкаська	14,4	171,6	41,5	52,8	15,3	31,4	31,4
Чернівецька	9,4	68,7	36,6	53,3	12,2	110,6	117,2
Чернігівська	13,1	78,9	36,2	139,8	25,9	41,0	24,1
м. Київ	61,1	5763,0	1155,9	351,1	104,5	154,0	752,8

2. Кризові території, що перебували під впливом природних і техногенних катастроф, широкомасштабних суспільно-політичних конфліктів, які викликають руйнування економічного потенціалу, втрату факторних переваг конкурентоспроможності і, особливо значні розміри внутрішньонаціональної чи міжнародної міграції трудових ресурсів, а також регіони, де трансформаційна криза обумовлює незворотні соціальні і політичні деформації структурної побудови макросистеми держави.

3. Депресивні регіони, в яких економічні умови істотно гірші, ніж в середньому по країні. Депресивний стан регіону характеризується неможливістю нормального відтворення на цій території економічного, соціального, демографічного та інших процесів. З часом перетворюються на центри політичної, соціальної напруги в державі.

А. Новіковою [8] запропоновано критерії та показники депресивного регіону за: рівнем життя, стану ринку праці, промисловим виробництвом і станом соціальної інфраструктури (табл. 2).

Звернемося до світової практики визначення депресивності регіонів [9]. У Польщі Закон «Про принципи підтримки регіонального розвитку» від 12.05.2000 року ввів поняття «територія підтримки» – територія, виділена у зв'язку з існуванням на ній проблем розвитку і яка підлягає певним діям з боку Уряду, урядової адміністрації та одиниць територіального самоврядування. Також у законі виділяються ще два типи територій підтримки – слабо розвинені території та території з найнесприятливішими умовами розвитку.

В Угорщині, Закон «Про регіональний розвиток та планування землекористування» від 1996 р. виділив такі типи територій, яким надається підтримка регіонального розвитку: слабозрозвинений регіон (територія, де рентабельність місцевої економіки, рівень розвитку інфраструктури та соціальні показники значно відстають від середнього по країні); регіони, що підлягають реструктуризації (території, де ринок праці страждає від диспропорцій промислової структури і рівень безробіття значно перевищує, а частка зайнятих у промисловості та рівень занепаду промисловості перевищують загальнонаціональні показники); переважно сільськогосподарський (сільський) регіон (регіон, де частка сільськогосподарських працівників – найманих, або іншої форми зайнятості – переважає в структурі зайнятості, а переважна частина населення мешкає в селах та малих містах); прикордонний регіон у несприятливих умовах (населенні пункти, чия близькість до кордону однобічно визначає та чинить негативний вплив на їхній розвиток).

У Словенії Закон «Про збалансований регіональний розвиток» оперує таким поняттям, як області з особливими проблемами розвитку, це як

Таблиця 2

Критерії та показники депресивного регіону (за А. Новіковою) [8]

Критерії	Показники
Рівень життя	Сукупні доходи населення; середня заробітна плата; вартість споживчого кошика (набору з 22 найменувань найважливіших видів споживчих товарів); відношення середньої заробітної плати до вартості споживчого кошика, заборгованість з виплати заробітної плати (в тому числі з місцевих бюджетів); забезпеченість житлом, автомобілями; вартість житла в регіоні і т. д.
Стан рику праці	Рівень офіційно зареєстрованого безробіття та прихованого безробіття; кількість безробітних на одне вільне робоче місце; середня тривалість безробіття; кількість створених робочих місць; міграційний баланс населення; демографічне навантаження (відношення кількості населення непрацездатного віку до кількості населення працездатного віку); рівень смертності тощо.
Промислове виробництво	спеціалізація, структура промислового виробництва; динаміка промислового виробництва за останні 10 років; обсяги промислового виробництва на одну особу; експортна орієнтованість виробництва; інституційні зрушення в промисловості (приватизація, реструктуризація виробництва) тощо.
Стан соціальної інфраструктури	Рівень забезпеченості місцевого бюджету для виконання соціальних потреб території; забезпеченість міст (селищ) комунальною інфраструктурою (каналізацією, водопостачанням, автомобільною та залізничною мережами, зв'язком), основними фондами невиробничого призначення на одну особу; рівень медичного обслуговування, платні послуги на одну особу, введення в експлуатацію житла.

правило території, що включають кілька муніципалітетів, які мають несприятливі умови розвитку і отримують особливу увагу при творенні регіональної політики і визначення стимулів розвитку. В свою чергу області з особливими потребами розвитку поділяються на три підгрупи: економічно слабкі області або муніципалітети (в яких оподатковувані валові прибутки на душу населення в муніципалітеті є меншими або рівними 80% середньої величини по державі); область або муніципалітет із структурними проблемами і високим рівнем безробіття (зареєстрований рівень безробіття вищий середнього по державі на 20% і більше, частка сільського населення перевищує середній показник держави на 20% і вище); область із обмеженим розвитком і обмеженим потенціалом (частина області має зниження населення або частина області знаходиться у прикордонній смузі, що обмежує її можливості).

В Україні офіційне визначення «депресивні території» представлено у Законі «Про стимулювання розвитку регіонів», згідно зі ст. 9 якого до депресивних належать [10]:

1. Регіони, де протягом останніх п'яти років середній показник обсягу валового регіонального продукту на одну особу є найнижчим.

2. Промислові райони, де протягом останніх трьох років рівень зареєстрованого безробіття та частка зайнятих у промисловості є значно вищими, а обсяг реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) на одну особу та рівень середньомісячної заробітної плати – значно нижчими за відповідні середні показники розвитку територій цієї групи.

3. Сільські райони, в яких протягом останніх трьох років щільність, коефіцієнт природного приросту сільського населення, рівень середньомісячної заробітної плати та обсяг реалізованої сільськогосподарської продукції (робіт, послуг) на одну особу є значно нижчими, а частка зайнятих у сільському господарстві – значно вищою за відповідні середні показники розвитку територій цієї групи.

4. Міста обласного, республіканського значення, в яких протягом останніх трьох років рівень зареєстрованого, зокрема довготривалого, безробіття є значно вищим, а рівень середньомісячної заробітної плати – значно нижчим за відповідні середні показники розвитку територій цієї групи.

Отже, з урахуванням цих факторів розглянемо тенденції розвитку окремих регіонів України. Аналіз статистичної інформації свідчить про те, що Волинська, Житомирська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська області та місто Севастополь мають низький рівень конкурентоспроможності на зовнішніх ринках, їх питома вага не досягає і 5% загального обсягу експорту продукції [1]. Тож з аналіз депресивності цих регіонів, проведемо на прикладі Чернівецької області, яка характеризується такими показниками (табл. 3) [11]:

- валовий регіональний продукт у 2012 р. становив 9892 грн., тобто 0,9 % від ВВП України.
- доходи населення – за 2012 р. реальний дохід населення збільшився на 15% порівняно з аналогічним періодом 2011 року. Чернівецька область (на 21,3%) за цим показником посідає другу позицію. Упродовж 2012 року кількість працівників економічно активних підприємств, які вчасно не отримали заробітну плату, збільшилася на 8,7%.
- рівень безробіття. До державної служби зайнятості Чернівецької області впродовж грудня 2012 р. за допомогою в працевлаштуванні звернулося 2,9 тис. не зайнятих трудовою діяльністю громадян, що на 34,2% більше, ніж у листопаді 2012 р., та на 17,3% – ніж у грудні

Таблиця 3

Динаміка зміни депресивності міст та районів Чернівецької області за 1990-2011 рр.

		Період		
		1990 р. – 2000 р.	1990 р. – 2005 р.	1990 р. – 2011 р.
<i>Ступінь репресивності: 1. Кризово-депресивні (обсяги випуску продукції промисловості становили до 55%)</i>				
1990 р. – 1995 р.	м. Чернівці (44,5%), Герцаївський р-н (5,2%), Глибочківський р-н (34,7%), Заставнівський р-н (30,2%), Кельменецький р-н (33,0%), Кіцманський р-н (42,6%), Новоселицький р-н (25,2%), Путильський р-н (53,8%), Сторожинецький р-н (33,0%), Хотинський р-н (53,6%)	м. Чернівці (43,5%), Вижиницький р-н (30,6%), Глибочківський р-н (29,7%), Заставнівський р-н (13,0%), Кельменецький р-н (20,2%), Кіцманський р-н (13,6%), Новоселицький р-н (33,7%)	Заставнівський р-н (18,8%), Кельменецький р-н (12,0%), Кіцманський р-н (21,8%), Новоселицький р-н (33,7%)	Глибочківський р-н (54,2%), Заставнівський р-н (37,9%), Кельменецький р-н (20,4%), Новоселицький р-н (35,9%)
<i>Ступінь репресивності: 2. Депресивні (обсяги випуску продукції промисловості становили 56-75%)</i>				
1990 р. – 1995 р.	Вижиницький р-н (67,7%), Сокирянський р-н (59,3%)	Герцаївський р-н (64,9%), Сокирянський р-н (82,4%), Сторожинецький р-н (60,0%)	м. Чернівці (59,9%), Глибочківський р-н (68,6%), Вижиницький р-н (66,7%)	м. Чернівці (72,5%), Кіцманський р-н (61,2%)
<i>Ступінь репресивності: 3. Територіально-суспільні системи з стовільним розвитком (обсяги випуску продукції промисловості становили 76-95%)</i>				
		Путильський р-н (88,3%)	Сторожинецький р-н (86,8%)	Вижиницький р-н (86,5%), Сокирянський р-н (91,6%)
<i>Ступінь репресивності: 4. Територіально-суспільні системи з активним розвитком (обсяг випуску продукції промисловості становили 96-115%)</i>				
		Хотинський р-н (108,3%)	Путильський р-н (114,0%), Сокирянський р-н (112,1%)	
<i>Ступінь репресивності: 5. Територіально-суспільні системи з інтенсивним розвитком (обсяг випуску продукції промисловості становили понад 116%)</i>				
			Герцаївський р-н (235,9%), Хотинський р-н (436,9%)	Герцаївський р-н (313,0%), Путильський р-н (126,4%), Сторожинецький р-н (139,3%), Хотинський р-н (619,7%)

2011 р. Із загальної кількості осіб 85,5% отримали статус безробітного. На початок січня 2013 р. на обліку в державній службі зайнятості загалом перебувало 11,6 тис. не зайнятих трудовою діяльністю громадян, що на 15,1% більше, ніж на 1 грудня 2012 р.

- щільність сільського населення – 67 осіб на 1 км². Використання даного показника пояснюється тим, що саме сільське населення є в Україні найменш економічно забезпеченим і соціально захищеним. Тому, висока його щільність є важливим опосередкованим індикатором, що свідчить про економічні і соціальні негаразди в таких регіонах, про їх високу депресивність. Населення області збільшилось за рахунок природного та міграційного приросту – 453 та 1416 осіб відповідно. Природний приріст населення зафіксовано у містах Чернівцях і Новодністровську та Сторожинецькому, Глибоцькому, Вижницькому, Путильському і Герцаївському районах. У решті районів зафіксовано природне скорочення.

Що ж стосується східних регіонів України (Донецька, Луганська, Запорізька, Дніпропетровська області), то тут доцільно звернути увагу на окремі їх райони та сільські поселення, які через віддаленість від виробничих центрів характеризуються значною депресивністю. Наприклад, Запорізька область входить до групи регіонів України, що складають основу економічного й інтелектуального потенціалу країни [12]. Тут зосереджені практично всі основні галузі промисловості, серед яких найбільш значущими є: електроенергетика, металургія, машинобудування, металообробка і хімічна промисловість. До того ж Запорізька область є регіоном з високим рівнем інноваційної активності (табл. 4).

Однак не всі райони області характеризуються високим рівнем соціально-економічного розвитку. Так, наприклад, Розівський район характеризується такими показниками: кількість працездатних осіб (станом на 01 квітня 2012 р.) 8288 осіб, кількість міського населення – 3453 осіб (36,5%), кількість сільського населення – 6009 осіб (63,5%). Низька підприємницька активність (на території району розташовано 1 підприємство промисловості та сфери послуг, в якому працює 12 осіб), кількість сільськогосподарських підприємств – 8, в яких задіяно 519 осіб), високий рівень безробіття (кількість працюючих складає 5960 осіб, безробітні – 1186, 14,3%), та старіння населення (пенсіонери – 3234 осіб, 39%) свідчить про високу депресивність цього району. Подальший розвиток подібних територій не може бути реалізований лише завдяки державній підтримці, а приватні інвестиції стануть ефективними лише завдяки застосуванню інноваційних інструментів.

Таблиця 4

Пріоритетні галузі Запорізького регіону щодо інноваційної активності підприємств

№	Галузь регіону	Напрями інноваційної діяльності
1.	Чорна металургія	Впровадження заходів зниження витрат виробництва за рахунок освоєння нових ресурсозберігаючих технологій
2.	Кольорова металургія	Модернізація технологічних схем збагачення сировини і виготовлення продукції завершальних переділів, зниження екологічної шкідливості виробництва
3.	Машинобудування	Модернізація виробничих потужностей, розвиток транспортного й сільськогосподарського машинобудування, виробництво машин і устаткування, активне імпортозаміщення
4.	Оборонно-промисловий комплекс	Впровадження нових технологій подвійного призначення, зокрема технологій одержання особливо чистих речовин, лазерних, мембранних, радіаційних, електронно-іонно-плазмових та інших новітніх технологій, створення нових матеріалів, оптичних приладів і засобів зв'язку
5.	Агропромисловий комплекс	Технічне переозброєння галузі, впровадження нових технологій виробництва і переробки сільгосппродукції
6.	Харчова промисловість	Модернізація виробництва, освоєння нових технологій виробництва і видів товарів, сучасних способів упакування і методів зберігання продукції
7.	Утилізація використаних товарів народного споживання	Впровадження нових технологій переробки використаних товарів народного споживання (товарів тривалого використання) після закінчення їх життєвого циклу з метою рециклінгу

Належний інноваційний розвиток регіонів може бути забезпечений шляхом створення розвиненої регіональної інноваційної інфраструктури (табл. 5) з одночасним забезпеченням її міжрегіональної координації. В цьому напрямі увага повинна зосереджуватися на створенні і підтримці інноваційних структур різних типів, структурних підрозділів некомерційного партнерства, громадських рад при облдержадміністраціях тощо [13].

Стимулювання процесів інфраструктурного оновлення та комплексного соціально-економічного розвитку регіонів як головне завдання задач інноваційної стратегії передбачає:

- поглиблення інтеграції регіональних освітніх і наукових інфраструктур через посилення зв'язків між регіональними відділеннями НАНУ, НДІ, академічними установами та підприємствами;

- стимулювання створення «академічного інноваційного поясу» навколо регіональних центрів НАНУ та вищих навчальних закладів (ВНЗ) та підприємств, що впроваджують наукові розробки;
- збільшення інноваційно-активних підприємств надання «місцевих преференцій», посилення інноваційно-модернізаційної компоненти приватизаційних процесів, застосування системи регіональних інноваційних пріоритетів;
- запровадження «інноваційності» як одного з основних статистичних критеріїв рейтингування регіонального розвитку, а також статистичних звітів за показниками інноваційного розвитку;

Таблиця 5

Характеристика суб'єктів інноваційної інфраструктури регіону

№	Характеристика	Великі промислові підприємства	Установи сфери освітніх послуг	Малі і середні підприємства
1.	Основна діяльність	Виробництво у сталій номенклатурі	Підвищення кваліфікації менеджерів	Інвестиційна діяльність
2.	Сильні сторони	Можливість освоєння інновацій за виробничими площами, типами виробництва, енергооснащеності і кваліфікації персоналу.	Компенсація нестачі знань та вмій персоналу з маркетингу, управління колективом і науковими розробками.	<ul style="list-style-type: none"> – технічно кваліфікований персонал; – сильна мотивація; – гнучкість та чутливість до вимог ринку.
3.	Слабкі сторони	Необхідність істотних капітальних вкладень на технологічну підготовку виробництва	У багатьох випадках програми не враховують кваліфікації слухачів і специфіки їх виробництва.	Недостатня якість менеджменту; податкові навантаження і корупція; нерозвиненість системи послуг МСП, технологічної інфраструктури, необхідної для науково-технічної діяльності.
4.	Оптимальне застосування	Розробка і продумування технологій за умови масового попиту на інновації малих підприємств з наукових досліджень.	Система підготовки і перекваліфікації без відриву від виробництва.	Інвестиційна діяльність, не пов'язана з вирішенням фундаментальних наукових проблем і складною кооперацією.

- сприяння розробці та впровадженню регіональних та міжрегіональних цільових програм інноваційної політики в Україні на основі досвіду регіонів-лідерів;
- впровадження єдиних стандартів і методології інтегральної оцінки показників інноваційного розвитку регіонів України з використанням досвіду ЄС.

Одним із важливих напрямів забезпечення інноваційного процесу на регіональному рівні є ефективна система регіонального управління інноваційним розвитком. Таке управління здійснюється обласною державною адміністрацією, регіональними структурними підрозділами органів центральної виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності, органами місцевого самоврядування, регіональними інноваційними центрами та іншими органами.

Спрямування інноваційного розвитку на регіональному рівні здійснюється шляхом визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіону, формування та впровадження регіональних інноваційних програм та інноваційних проектів. Тому доцільним вважаємо доповнення стратегій регіонального розвитку областей такими тезами:

1) підготовка і подання пілотних програм і проектів створення форм технопарку, транскордонних і міжрегіональних технологічних центрів, центрів стратегічних послуг і трансферу технологій, мереж з підтримки бізнесу інновацій для уточнення завдань і заходів, обсягів та джерел фінансування Державної цільової програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 № 704 «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм»;

2) розробка і затвердження регіональної програми інноваційного розвитку, узгодженої з Державною цільовою програмою «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки», Національним планом дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», проектом «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» до часу її прийняття як Закону України;

3) активізація інституціональної інтеграції регіональної інфраструктури інноваційного розвитку з регіонами сусідніх країн ЄС в умовах укладення Угоди про глибоку і всебічну зону вільної торгівлі (ГВЗВТ) між Україною та ЄС, приєднання до Рамкової програми у галузі конкуренції та інновацій, мережі європейських центрів бізнесу та інновацій, Європейської асоціації приватних та венчурних капіталів;

4) здійснення заходів зміцнення міжрегіональної інтеграції у науково-технологічній та інноваційній сфері, зокрема створення мережі міжрегіонального центру інноваційного розвитку з передачею на конкурсних засадах функцій координації та організації діяльності одній з державних (недержавних) установ (організацій);

5) розробка і подання на розгляд Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами з залученням районних та міських державних адміністрацій і рад депутатів техніко-економічного обґрунтування запровадження преференційного режиму стимулювання інноваційної діяльності в області;

6) розробка і запровадження в одному з провідних вищих навчальних закладів області проектів створення академічних бізнес-інкубаторів інноваційного спрямування з використанням досвіду країн ЄС-12;

7) ініціювання надання повноважень і функцій з управління і розвитку науково-технологічної та інноваційної сфери, трансферу технологій, захисту інтелектуальної власності до Головного управління економіки обласної державної адміністрації.

Що стосується п. 6, то доцільним є створення мережі академічних інноваційних бізнес-інкубаторів на базі провідних вузів і регіональних торгово-промислових палат. Перші повинні взяти на себе такі задачі: мотивація у створенні перспективних проектів та їх відбір; інформаційна підтримка проектів; створення умов для повноцінного творчого процесу; залучення (реклама, інформаційні повідомлення) учасників інкубатора, МСП різних сфер діяльності, підприємців із значним творчим та інноваційним потенціалом; створення та забезпечення функціонування Internet-ресурсу (сайту) як платформи для віртуального інкубатору; допомога в патентно-ліцензійних аспектах та питаннях авторського права щодо розробок та досліджень. Ключовою задачею торгово-промислової палати є просування найбільш перспективних ідей та проектів; проведення консультацій відносно підвищення інвестиційної привабливості проектів; допомога в нетворкінгу підприємцям-початківцям тощо.

Висновки. Розгляд регіону як проблемного, депресивного потребує використання кількісних та якісних критеріїв. До кількісних відносимо обсяги валового регіонального продукту, у тому числі в розрахунку на одного мешканця, величину середньомісячної заробітної плати, рівень безробіття, кількість суб'єктів ЄДРПОУ, обсяги інвестицій в основний капітал. Якісні індикатори відображають, насамперед здатність місцевих органів влади реагувати на негативні процеси в економічному житті.

Проведений аналіз депресивності окремих регіонів східної і західної України (Чернівецька і Запорізька області) доводить, що подальший

розвиток подібних територій не може бути реалізований лише завдяки державній підтримці, а приватні інвестиції стануть ефективними лише завдяки застосуванню інноваційних інструментів. Належний інноваційний розвиток регіонів може бути забезпечений шляхом створення розвиненої регіональної інноваційної інфраструктури з одночасним забезпеченням її міжрегіональної координації. В цьому напрямі увага повинна зосереджуватися на створенні і підтримці інноваційних структур різних типів, структурних підрозділів некомерційного партнерства, громадських рад при облдержадміністраціях.

Одним із важливих напрямів забезпечення інноваційного процесу на регіональному рівні є ефективна система регіонального управління інноваційним розвитком. Таке управління здійснюється обласною державною адміністрацією, регіональними структурними підрозділами органів центральної виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності, органами місцевого самоврядування, регіональними інноваційними центрами та іншими органами. Спрямування інноваційного розвитку на регіональному рівні здійснюється шляхом визначення пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіону, формування та впровадження регіональних інноваційних програм та інноваційних проектів.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/>.
2. План заходів на 2011 рік щодо реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.09.2010 за № 1794-р. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
3. Федулова Л. І. Інноваційна економіка : підручник / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 480 с.
4. Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», затверджені постановою Верховної Ради України від 21.10.2010 за № 2632-VI. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
5. Плотницька С. І. Інноваційний розвиток депресивних територій в умовах глобалізації / С. І. Плотницька // Міжнародна економічна політика : наук. журнал / ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; голов. ред. Д. Г. Лук'яненко. – 2012. – Спец. вип.: у 2 ч. – Ч. 1. – С. 172–177.
6. Круп'як І. Й. Вдосконалення системи фінансового забезпечення розвитку депресивних територій / І. Й. Круп'як // Вісник Донецького національного університету, сер. В: Економіка і право. – 2009. – №1. – С. 449–457.
7. Гранберг А. Г. Основы региональной экономики: учебник для вузов / А. Г. Гранберг. – 3-е изд. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – С. 418.

8. Новікова А. М. Депресивні території: європейський досвід та проблеми України / А. М. Новікова // Стратегічна панорама. – 2000. – №3–4. – С. 115.
9. Ткачук А. Депресивність територій: що це таке і як з ним боротись? – Режим доступу : [tp://www.csi.org.ua/www/?p=1216](http://www.csi.org.ua/www/?p=1216).
10. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 за № 2850-IV (із змінами і доповненнями). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi/>.
11. Губайдуліна О. В. Чернівецька область як депресивний регіон: основні проблеми та шляхи вирішення / О. В. Губайдуліна. – Режим доступу : <http://int-konf.org/konf052013/347-gubaydulna-o-v-chernivecka-oblast-yak-depressivniy-regon-osnovn-problemi-ta-shlyahi-virshennya.html>.
12. Антонюк Д. А. Особливості інноваційного розвитку промислового регіону (на прикладі Запорізької області) / Д. А. Антонюк, К. І. Антонюк // Вісник НТУУ «КПІ». – 2012. – С. 320–326.
13. Державна цільова економічна програма «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009 – 2013 роки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 14 травня 2008 року за № 447. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi.

Мокий А.И., Гуменюк А.М., Антонюк Д.А. Инновационное развитие депрессивных субрегионов, малых городов и сельских поселений.

Проанализировано содержание, специфика и критерии депрессивности субрегионов, малых городов и сельских поселений. Исследована динамика изменения депрессивности некоторых западных и восточных областей Украины. Предложен инновационный путь развития депрессивных территорий на основе формирования соответствующей инновационной инфраструктуры и конкретного инструментария.

Ключевые слова: депрессивные территории, сельские поселения, инновации, инновационное развитие, инновационная инфраструктура, академический бизнес-инкубатор.

Mokiy A.I., Humenyuk A.M., Antonyuk D.A. Innovative development of depressed subregion, small cities and rural settlements.

Maintenance, specific and criteria of depressed of subregion, small cities and rural settlements, is in-process analysed. The dynamics of change of depressed of some western and east areas of Ukraine is investigational. The innovative way of development of the depressed territories is offered on the basis of forming of corresponding innovative infrastructure and concrete tool.

Key words: depressed territories, rural settlements.